

Bencsik Gábor

A történetírás képanropológiai megközelítése: cigányok a 19. századi Magyarországon

A prezentáció kísérletet tesz arra, hogy az úgynevezett „képi fordulat” eredményeinek segítségével képanropológiai megközelítésben vizsgálja a magyar cigányok történetét. Tekintélyes tudósok érvelnek amellett, hogy a kép a kommunikáció növekvő jelentőségű eszköze, amely lépcsőről lépésre visszaserzi azt a szerepét, amelyet az írás megalkotása előtt betöltött. Ugyanakkor számos történész a szöveg erődfalai mögül igyekszik visszaverni a képek „barbár hordáinak” támadásait.

Valójában a kép elsőrendű történeti forrás, különösen azokban az esetekben, ahol nem a történet főszereplőiről, hanem különféle kisebbségekről (gyerekek, nők, etnikai kisebbségek) van szó. Utóbbiakról ritkán szólnak a kortárs szövegek (krónikák, naplók, levelek, utasítások, stb.), de gyakran szerepelnek a kortárs képeken mint mellékfigurák vagy éppen főalakok.

Habár sok közlemény szól Európa legnagyobb kisebbségéről, ha elemezzük a magyarországi cigányokról a 19. században készült metszeteket, számos új információt szerezhetünk az apró részletektől az általános következtetésekig. A kutatás lehetővé teszi például, hogy a vizsgált időszakban meghatározzuk a cigányok viseletét, egy vándor cigány kovács vagy faműves autentikus szerszámkészletét, és a mindennapi élet számos egyéb eszközét és szerszámát. Az elemzés jól bemutatja a cigányság fő pénzkereseti tevékenységeit (famunka, fémmunka, muzsikálás, kupeckedés, stb.), és bizonyítékokkal szolgál arra, hogy ezeknek milyen jelentőségük volt a cigányok és a többiek életében.

A képek elemzésével meghatározhatjuk a többségi társadalom változó attitűdjét a cigányok irányában. Az elemzés világosan megmutatja a többség vizuális – és koncepcionális – sztereotípiáit, a földön ülés, hajadonfőtt és mezítláb járás szokásától a „szép cigánylány” képzetének szexuális vonzerejéig. A képek nyomvonalát követve világossá válik, hogy miként változik a mindenkori többség attitűdje a 19. századi elfogadástól a 20. századi elutasításig. Ugyanakkor a képek tanúskodnak a közép-európai cigány társadalomban (valójában a magyarul beszélő romungro, románul beszélő beás, romani nyelven beszélő oláh-cigány törzsek különböző társadalmaiban) bekövetkező nagy törésről – hogyan veszítették el képességüket arra, hogy részt vegyenek a környező társadalmak termelésében, hogyan veszítették el együttműködési képességüket – elsősorban azért, mert az ipari forradalom megszüntette a termékeik iránti keresletet.